

bibliotecarului

Buletin informativ al Bibliotecii Naționale și al Asociației Bibliotecarilor din Republica Moldova

Vitamine...

Vitamine...

Vitamine... pentru inimi

În această lume contradictorie,
În această lume neînțeleasă,
În această lume...
e nevoie de mai multă omenie,
de o cultură a inimii.

Ascultă păsările
Ascultă păsările cum cântă
Ele cântă de fericire!
Cântă de fericire
chiar și dacă există furtuni,
chiar și dacă n-au avut
vacanță la mare,
chiar și dacă
n-au inele de aur...
Ele știu să fie fericite
pentru că ele se mulțumesc
cu ceea ce au:
cu lumina fiecărei zile,
cu adierile vântului...
Pe toate acestea le ai și tu!
De ce nu-ți mai cântă inima?
De ce nu iradiază de fericire,
când te întâlnești în hol?
Tu ești un om bun!
Un om bun este un har...
Acceptă fiecă zi
așa cum este.
Accept-o ca pe un cadou.
Nu uita să fii fericit.

Scoală-te devreme și spune-ți:
„Buna dimineața”!
Acesta e deja un început.
Acceptă această nouă zi.
Acceptă răsul acestei zile,
plânsul acestei zile,
minunea acestei zile...
Și fii fericit!

Valentina GĂLUȘCĂ

RĂSPUNSUL LUI ȘTEFAN CEL MARE

Comemorarea voievodului Ștefan cel Mare și Sfânt în legătură cu împlinirea a cinci secole de la trecerea sa în eternitate, anul Ștefan cel Mare în general cuprinde în programul său nu doar acțiuni culturale, reprezentării artistice, evenimente editoriale, simpozioane etc., unele concepute sobru și cu gust, altele mai puțin sau deloc reușite. Apucătoare de ochi a devenit mai ales inițierea de către unele grupări politice a unui fel de dispută privitoare la rolul voievodului în crearea statului moldovenesc, punându-se accentul mai ales pe presupusa tendință a domnitorului de a ne delimita net, nu doar politic ci și etnic, de celelalte principate. Nu se mai ține cont de specificul epocii feudale, când toate națiunile europene de astăzi erau împărțite în cnezate, orașe-state, land-uri etc. Dimpotrivă, totul este trecut de către promotorii acestei idei doar prin prisma intereselor actuale, iar ceea ce ar trebui să fie restituție istorică devine de fapt ficțiune. Dar pentru ca aceasta din urmă să fie mai „convingătoare”, se recurge la diferite procedee care să dea opțiunilor de acest fel o „ținută științifică”, una care să le permită să promoveze adevărul în ultima instanță și să demonstreze superficialitatea științifică a oponentilor. Astfel, savantul Rusev a ieșit, în prima jumătate a anului, cu o știre mediatizată pe

toate căile, că el deține informații exacte despre data și anul nașterii voievodului (acest moment, precum se știe, nefiind încă elucidat de cercetători). Aceste informații el le-ar fi depistat, cu mulți ani în urmă, într-o carte necunoscută nouă a lui Nicolae Milescu-Spătaru, pe care el a descoperit-o în colecțiile Bibliotecii Naționale a Ucrainei. În ea, referindu-se la un document, care din păcate s-a pierdut, cărturarul moldovean ar fi scris că Ștefan s-a născut în 1426 și a devenit domnitor nu în 1457, ci în 1460. În plus, ironia soartei, până la urmă s-a pierdut nu doar documentul la care se referea spătarul din Milești, ci și cartea sa din colecțiile bibliotecii ucrainene. Cu toate acestea, se afirmă sus și tare că uite noi, istoricii iștilalți, facem cercetări adevărate, pe când oponentii noștri nu au fost în stare să stabilească măcar anul nașterii marelui domnitor. Ce constatăm, însă, dacă ne adresăm cu adevărat la documente? În „Documenta Romaniae Historica”, vol. II, București, 1976, sunt publicate, sub nr. 74 la p.107-108 și sub nr. 66, la p.97 – 98, două acte domnești emise de Ștefan cel Mare deja la 31 august 1457, la Târgul de Jos (pentru mănăstirea Moldovița) și la 13 septembrie 1457, în Bacău, pentru Mihail logofăt și frații săi. Pe ambele e aplicat sigiliul domnesc cu inscripția „Io Ștefan Voievod, domn al Țării Moldo-

(Continuare în pag. 2)

vei...". Prin urmare, afirmația că Ștefan a urcat pe tron în 1460 este falsă. Cât privește anul nașterii, dacă admitem că acesta e 1426, ne vom întreba nedumeriți cum putea, de exemplu, în 1501 un moșneag de 75 de ani, bolnav de podagră, să străbată călare distanța de la Suceava până în Pocuția și viceversa, iar acolo să mai și mânuiască sabia pentru a ocupa acel teritoriu?

Cât privește „separatismul” etnic al lui Ștefan, pe lângă faptul că se face intenționat abstracție de particularitățile politice ale epocii feudale, se încearcă a profita de lipsa unor mărturii documentare de proveniență domnească certă. Într-adevăr, întrucât lucrările de cancelarie se efectuau preponderent în limba slavonă (de înscrisurile în limba latină, care se făceau atunci, promotorii ideii delimitative nu prea vorbesc), în actele vremii nu prea găsești referințe la limba vorbită atunci, așa încât acest gol se încearcă a fi surmontat de asemenea cu ficțiuni partinitoare. Singurele informații mai clare despre conștiința etnică din acea vreme se conțin în „Povestirea pe scurt despre domnii Țării Moldovei” atașată letopisețelor rusești din acea epocă, în care se afirmă unitatea de limbă și de neam a moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor sub forma mitului eponim al popoului român personificat de frații Roman și Vlahata, prelucrat, așa cum a stabilit slavistul G.Mihăilă, după un material moldovenesc din epoca ștefaniană. Dar care era, în acest sens, viziunea personală a domnitorului? În textul de danie inserat pe fila 265 verso a Tetraevanghelului de la Humor (1473), citim: „Bincredinciosul și de Hristos iubitorul țar, Io Ștefan Voievod, domnul Țării Moldo-Vlahiei...” Ce-o fi avut în vedere domnitorul prin

„Țara Moldo-Vlahiei”? Se ascunde aici vreun gând de stăpânire asupra principatului vecin?

Răspunsul la întrebare îl aflăm grație unui eseu publicat în acest an comemorativ de către Alexandru Zub în revista „Dacia literară”. Academicianul face referință la o scrisoare a lui Ștefan cel Mare, care, până acum nu s-a aflat, sub aspectul abordat de noi, în centrul atenției. La 8 mai 1478 Ștefan trimite o epistolă către senatul Veneției (scrisoarea e publicată în „Documentele lui Ștefan cel Mare”, II, la p.348-350, editate de I.Bogdan la București, Ed. Enciclopedică, 1913), în care afirmă că principatul său nu e decât o „altra Valachia” (cealaltă Țară Românească). Așadar, Moldo-Vlahia însemna Țara Românească a (din) Moldovei.

Convingerea aceasta, desigur, nu l-a împiedicat să-și întărească principatul său, în consens cu particularitățile acelei epoci. Precum nu ne-ar împiedica nici pe noi să ne iubim tot așa părinții, străbunii, locul de baștină și țara în care ne e dat acum să trăim. În Moldova sa, Ștefan conlucrea cu dieci polonezi, cu slujitori de alte neamuri, toți împreună fiind mobilizați la prosperarea principatului și la viața în comun. Cred că acest exemplu al lui Ștefan este oarecum trecut cu vederea. Lucrul de care avem cel mai tare nevoie aici și acum este să conlucreăm cu toții pentru a ajunge la o viață mai bună pe această palmă de pământ, nu să fim împărțiți în funcție de păreri și să fim puși să pierdem timpul, sănătatea și buna înțelegere în dispute și controverse sterile. Iar când această conlucrare e așezată pe temeiuri sănătoase, adevărul istoric, care e totuși unul, nu are cum să pericliteze viața noastră în comun. Lucrul acesta îl fac numai părerile și interesele...

Alexe RĂU

Practica din ultimii ani a demonstrat că bibliotecile unite în rețea au un potențial de operare mult mai eficient. Rețelele existente operează dincolo de spațiile fizice ale bibliotecilor funcționând perfect și la nivel internațional. Un exemplu elocvent este Rețeaua Globală de Referințe Electronice Question Point. Aceasta este considerată cea mai importantă realizare a lumii bibliotecare de după apariția catalogului on-line.

Question Point reprezintă servicii de referințe digitale colaborative prestate de Biblioteca Congresului SUA și OCLC care lucrează împreună pentru a crea Rețeaua Globală de Referințe Digitale. Aceasta este un serviciu de referințe profesionale bazate pe WEB și este menit să satisfacă necesitățile de referințe și informare a cercetătorilor printr-o rețea digitală internațională de biblioteci. La proiect au aderat peste 260 biblioteci din întreg teritoriul SUA precum și un șir de țări străine: Canada, Germania, Coreea, Olanda, Norvegia, Slovenia etc.

Despre posibilitățile și oportunitățile ce le deschide Question Point a vorbit dna Vera Osoianu la Seminarul Național „Anul Bibliologic”- 2004. În continuare vă propunem un rezumat al acestei comunicări.

Rețeaua globală de referințe digitale creează următoarele posibilități pentru biblioteci: să răspundă operativ la întrebările și cerințele primite prin Internet de la utilizatori; să readreseze cerințele dificile altor biblioteci sau experților în domeniu; să integreze Rețeaua de Referințe Globale „QP” cu servicii alternative pe care biblioteca le prestează în vederea satisfacerii

Informații utile

Adresa:

Biblioteca Academiei Române
Calea Victoriei, 125, Sector I, București

Tel: 212.82.84, 212.82.85

Fax: 2125856

E_mail: biblacad@bar.acad.ro

Informații referitoare la obținerea permisului de cititor:

Tel: 212.82.84, 212.82.85; int.:1122, 1123

E_mail: relpublic@bar.acad.ro

Program de funcționare:

Biblioteca, fișierul și sălile de lectură cu caracter general sunt deschise zilnic, de luni până joi, între orele 8-20, iar vineri și sâmbătă între orele 8-14.

Pentru manuscrise-carte rară și stampe-hărți sunați la interioarele 1155, respectiv 1146.

Biblioteca Academiei Române nu este o bibliotecă de împrumut. În mod excepțional se pot împrumuta publicații numai pe baza unei aprobări speciale.

- IMPORTANT! Noul fișier computerizat stă la dispoziția cititorilor. Parte integrantă a

BENEFICIILE OFERITE DE QUESTION POINT

necesităților de informare ale utilizatorilor; să dirijeze sistemele de referințe; să direcționeze întrebări și răspunsuri fără obstacole de la sistema locală către rețeaua globală a bibliotecilor participante.

QP susține serviciile de referință pe care biblioteca deja le oferă, permite bibliotecarilor posibilitatea de a acorda asistență on-line, sporește vizibilitatea site-ului WEB al bibliotecii.

QP nu este limitat în locuri, licențe software sau spații de amplasare. Rețeaua permite găsirea bibliotecii sau instituției care este cea mai potrivită să răspundă la întrebarea utilizatorului.

Bibliotecarul care recepționează întrebarea consultă resursele on-line și cele tradiționale și trimite răspunsul. Utilizatorul care a trimis întrebarea primește un semnal că răspunsul este disponibil. Suplimentar la poșta electronică fiecare utilizator are un cont on-line unde poate vedea întrebările și răspunsurile.

Fiecare bibliotecă membru își creează profilul și-l atașează la rețea. Profilul enumeră momentele forte și este folosit de software-ul QP pentru a găsi cea mai indicată bibliotecă pentru a răspunde la întrebare. Sunt luate în considerare elemente precum: subiectul, limba, fusul orar, nivelul de pregătire a utilizatorului comparând aceste atribute cu datele din profilurile membrilor, QP poate trimite întrebarea la câteva biblioteci, local sau global, pentru a găsi răspunsul adecvat.

Beneficiile oferite de QP sunt multiple. Principalul credem este

asigurarea accesului la nivel global la cele mai valoroase resurse de cunoaștere. QP permite bibliotecarilor să-și întărească poziția în comunitate și să răspundă la întrebările care în alte împrejurări rămâneau fără răspuns. Bibliotecile pot extinde eficient accesul către noi surse de informare din întreaga lume chiar dacă bugetul pentru funcționare rămâne același sau chiar dacă este redus.

Beneficiul principal al acestei colaborări este crearea Bazei Globale de Cunoștințe. Prin colectarea răspunsurilor bazate pe ample experiențe de cercetare începe să se contureze o nouă și foarte puternică resursă. Răspunsurile intrate în bază pot fi folosite în viitor de beneficiarii care au întrebări similare. Global, rețeaua QP este o cale puternică de interconectare a bibliotecilor și de a răspunde necesităților beneficiarilor, dar aceasta este numai o parte a întregului tablou.

Cercetarea răspunsurilor la întrebările de referință, indiferent dacă sunt relativ simple sau foarte complicate. Necesită timp și eforturi considerabile. Odată depus efortul, este rezonabil și eficient de conservat întrebările și răspunsurile, în așa fel ca același efort să nu fie repetat când întrebarea va fi pusă data viitoare, salvând în felul acesta timpul și banii membrilor QP.

Fiecare bibliotecă poate menține și Baza Locală de Cunoștințe, controlată de personalul de la referințe. Această bază este sursa primară pentru Baza Globală de Cunoștințe. În baza locală pot fi adăugate nu nu-

mai întrebările on-line, dar și toate celelalte rezultate din alte căi: telefon, vizită la bibliotecă, poștă, fax etc. Softwarul permite arhivarea tuturor întrebărilor și răspunsurilor.

Prin acest proiect Biblioteca Congresului și OCLC își propun să asigure necesitățile de informare ale utilizatorilor din întreaga lume în cel mai efektiv și cel mai economic mod posibil. QP este capabil să lucreze cu bibliotecile care au găsit resurse locale de implementare a referințelor virtuale.

Bibliotecile și instituțiile vor participa la programul global nu numai pentru a găsi un răspuns la cerințele care nu pot fi soluționate la nivel local.

Inițial interfața la QP a fost disponibilă numai în limba engleză. În prezent interfața poate fi configurată cu ajutorul Unicod-ului în orice limbă. Actualmente este disponibilă și în limbile spaniolă, franceză, chineză, olandeză cu perspective pentru alte limbi. Bibliotecarii de referințe sau utilizatorii bibliotecilor pot accesa QP folosind Microsoft Internet Explorer 4,0 sau Netscape.

QP poate să dirijeze sistemele de referințe și să direcționeze întrebări și răspunsuri fără obstacole de la sistema locală către rețeaua globală a bibliotecilor participante. Dacă bibliotecarul de referințe nu poate răspunde folosind resursele locale atunci poate adresa întrebarea la rețeaua globală.

Vera OSOIANU

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE

sistemului de informatizare a Bibliotecii Academiei Române, sistemul permite accesul on-line la bazele de date ale B.A.R. precum și la cele ale unor mari biblioteci din țară și străinătate. Utilizatorul poate citi și ediția electronică a principalelor cotidiane românești și străine

- Noua clădire a Bibliotecii Academiei Române a fost dată în folosință. Depozitele, serviciile de prelucrare a informației și serviciile administrative s-au mutat deja în noua clădire.

- A fost dat în folosință tronsonul consolidat (corp B) al vechii clădiri a Bibliotecii Academiei Române care cuprinde:

• Etajul II – Depozit de fotografii și Sală de studiu în cadrul Serviciului de Stampă;

• Etajul I – Sală de lectură pentru periodice;

• Parter – Fișier clasic (zecimal) și computerizat;

• Subsol – Laborator foto.

- Biblioteca virtuală a manuscriselor Eminescu poate fi consultată. Aflată încă în faza experimentală, această primă bază de date text-imagini permite utilizatorului accesul liber la "Caietele Eminescu", constituind, în același timp, cea mai sigură măsură de conservare a prețioaselor originale.

Alte servicii contra cost pe care Biblioteca Academiei Române le poate furniza la solicitarea cititorilor:

- reproduceri fotografice alb-negru;

- copii xerox alb-negru ale unor articole din diverse publicații;

- microfilme și microfilme-duplicat ale unor publicații și documente din colecțiile Bibliotecii Academiei Române;

- imagini digitizate ale unor documente sau fragmente din publicații, stocate pe CD sau reproduse pe suport de hârtie, alb/negru și color;

- acces la Internet;

- drepturi de reproducere pentru publicații, documente și imagini din colecțiile Bibliotecii Academiei Române în vederea fotocopierii, filmării și difuzării lor prin orice fel de mijloace;

Informații suplimentare la biblacad@bar.acad.ro

Biblioteca Academiei Române poate închiria următoarele spații pentru manifestări culturale-stiințifice:

1) Aula "I. Heliade Rădulescu" care dispune de peste 200 de locuri, instalație de traducere simultană, instalație de proiectie, aer condiționat;

2) sală de expoziție cu amenajări moderne de iluminat și expunere, aer condiționat;

3) holuri și spații anexe;

Informații și relații la doamna Anca Haită

Contabil-șef, telefon: 212.82.84, 212.82.85 interior 1203,

e-mail: contabilitate@bar.acad.ro

BIBLIOGRAFIA

“ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT”

Personalitatea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, om politic și diplomat strălucit, comandant de oaste, ilustru și priceput strateg, gospodar, sprijinitor al culturii, însemnat ctitor de așezăminte, simbol al creștinătății întotdeauna a fost în atenția cercetătorilor.

Se știe, că în vremea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, Moldova a cunoscut o perioadă de mare avânt cultural. Au înflorit artele plastice, au apărut noi concepții arhitectonice, au fost scrise primele anale ale țării. Nimeni și nimic nu va putea șterge amintirea unei domnii, atât de glorioase, din memoria moldovenilor și, în general, din conștiința omenirii.

Anul 2004 – este anul împlinirii a 500 de ani de la trecerea în neființă a lui Ștefan cel Mare și Sfânt și a fost declarat de către UNESCO “Anul Ștefan cel Mare și Sfânt”. Ca semn de înaltă prețuire a rolului remarcabil în istoria statului moldovenesc Președintele Republicii Moldova, prin decretul nr. 1594–III din 23 decembrie 2003, decretează anul 2004 – “Anul Ștefan cel Mare și Sfânt”.

Unul din punctele Programului prevedea elaborarea de către Biblioteca Națională a Republicii Moldova a Bibliografiei “Ștefan cel Mare și Sfânt. 1457-1504”. Această sarcină de onoare a fost încredințată serviciului Asistența bibliografică și documentară.

Elaborarea biobibliografiei a fost prima încercare de investigare tematică și a durat aproape un an. Cercetarea a fost înfăptuită în baza edițiilor bibliografiei de ramură, cât și a colecțiilor Bibliotecii Naționale, Bibliotecii Academiei de Științe, arhivelor Muzeului Național de Istorie a Moldovei și Muzeului Literaturii Române “M. Kogălniceanu” din Chișinău. Am selectat pentru bibliografie documente istorice și cronici, studii monografice, enciclopedii, articole științifice și de popularizare, lucrări literare, materiale iconografice privind activitatea pe multiple planuri a marelui voievod, apărute în Republica Moldova, România și în alte țări, în diferite limbi.

Noi am încercat să sistematizăm bogatul material bibliografic prin care se redă viața și personalitatea lui Ștefan cel Mare sub cele mai diverse aspecte. Până acum sunt cunoscute câteva lucrări bibliografice consacrate lui Ștefan cel Mare: “Bibliografia istorică a epocii lui Ștefan cel Mare” a lui Șerban Papacostea publicată în volumul “Cultura moldovenească a epocii lui Ștefan cel Mare”, București, 1964; Bibliografia despre Ștefan cel Mare a lui Emil Turdeanu, publicată în revista “Patrimoniul”(Chișinău), 1992, Nr.1; Bibliografia Danielei Bratu “Ștefan cel Mare: 500 de ani de la

încăunarea sa ca domn al Moldovei”, București, 1957. În Republica Moldova astfel de bibliografii încă n-au apărut. Lucrarea noastră a fost prima încercare de a elabora o bibliografie monumentală, dedicată marelui voievod.

La sistematizarea materialului selectat au apărut multe probleme, legate de faptele istorice, care au fost interpretate din diferite puncte de vedere, noi am fost nevoiți să ne adresăm la specialiști în domeniu. Mulțumim dl. Andrei Eșanu, doctor habilitat în științe istorice, care ne-a ajutat mult la sistematizarea și redactarea materialelor.

Vrem să mulțumim colegilor noștri de la Biblioteca Academiei de Științe a Moldovei, Bibliotecii Universității de Stat al Moldovei, colaboratorilor arhivelor Muzeului Național de Istorie a Moldovei și Muzeului Literaturii Române “M. Kogălniceanu”.

Sincere mulțumiri pentru ajutor și susținerea dnei Maria Sargun, șefa Direcției informaționale a Bibliotecii Naționale și dlui Ion Madan, doctor în istorie, profesor universitar (USM).

Pentru investigarea de visu a materialelor, noi am fost nevoiți să răsfoim multe documente din fondurile serviciilor Bibliotecii Naționale. Mulțumim serviciilor Bibliotecii: Depozitul general, Lectură publică, Moldavistica, Cartea rară, Audiovideoteca națională, Literaturile lumii, Serviciul de artă și hărți, Editura, Imprimeria, Legătoria. Toți

colegii au fost binevoitori, înțelegători, chiar dacă îi deranjam foarte des.

Mulțumim doamnelor Elena Turuta și Elena Mîșlițchi pentru atenta studiere a materialelor, Oxanei Plugaru – pentru tehnoredactarea computerizată.

Și bineînțeles sincere mulțumiri colegilor din serviciul nostru, care au fost nevoiți de a lua sarcini suplimentare ca noi să reușim la timp în elaborarea bibliografiei “Ștefan cel Mare și Sfânt. 1457–1504”.

Suntem foarte recunoscătoare d-nei Lilia Snegureac (Biroul de Informare al Consiliului Europei în Republica Moldova) pentru susținerea financiară, acordată Bibliotecii Naționale la editarea Bibliografiei.

Sperăm că lucrarea noastră va fi de folos specialiștilor din diferite domenii și tuturor celor care se interesează de istoria Țării Moldovei, de viața și faptele glorioase ale lui Ștefan cel Mare.

Alcătuitorii: *Parascovia CALEV*
Vasilisa NECHIFOREAC
Elizaveta SCRIPNIC

SCURT ISTORIC AL CĂRȚII ROMÂNEȘTI

Sextil Pușcariu (1877-1948), un mare lingvist român, afirma că: "Trecutul românilor (...) se poate compara cu acele pâraie subterane care intră în stâncile unor regiuni calcaroase, pentru ca să reapară mult mai târziu, cu aceeași apă limpede, fertilizând împrejurimile".

I. Romanizarea

Se știe că în Dacia a avut loc un îndelungat proces de romanizare, desfășurat în mai multe etape:

1. O perioadă de pregătire pentru romanizare - secolele IV-III î.Hr.- caracterizată prin stabilirea de contacte între lumea traco-geto-dacă și cea romană, fără o cucerire efectivă.

2. Intensificarea relațiilor comerciale cu romanii - secolele II-I î.Hr.

3. Întemeierea provinciei Moesia, în anul 46 d.Hr., în timpul împăratului Claudius, provincie care cuprindea și o parte din teritoriul Daciei.

4. Cucerirea Daciei și transformarea ei în provincie romană, în urma războaielor dintre Traian și Decebal, "un adevărat bastion roman înaintat în lumea barbară".

"Din momentul în care lupta dintre daci și romani s-a hotărât în folosul acestora din urmă, civilizația romană a unificat sub steagul său tot bazinul fluviului. Romanii au influențat și au fost influențați și o întregă cultură deosebită, romanismul danubian, diferit de cel galic sau de cel spaniol, a luat naștere."

5. Părăsirea Daciei de către armata și administrația romană, în timpul împăratului Aurelian, 271 (275) d.Hr., nu a însemnat încheierea procesului de romanizare a Daciei. Au fost menținute puternice fortificații romane la nordul Dunării, iar urmașii lui Aurelian se mândreau cu restabilirea Daciei: *Dacia restituta*. Constantin cel Mare a recucerit largi teritorii la nordul Dunării, construind poduri, refăcând drumuri. Mărturie stau numeroasele descoperiri arheologice: pe lângă cele amintite, castre, necropole, terme, monede și inscripții romane din secolul al IV-lea.

6. Atacurile barbarilor, de la sfârșitul secolului al IV-lea, au obligat pe urmașii lui Constantin cel Mare la refacerea apărării nord-dunărene. Procopius din Cezareea precizează că Justinian a întins stăpânirea bizantină adânc în teritoriile dacice. Construcțiile și fortificațiile vor cădea sub presiunea atacurilor avaro-slave la sfârșitul secolului al VI-lea. Nu însă și cultura latină care s-a păstrat în ciuda tuturor vicisitudinilor.

"La puterea sa de rezistență împotriva cumplitelor încercări ale evului mediu au contribuit deopotrivă romanii din toate țările danubiene. Când au venit slavii, romanismul agricol al Daciei și al Moesiei Inferioare a rezistat de-a lungul întregului ev mediu până în zilele noastre."

7. Un rol important în asimilarea și generalizarea limbii latine în acest spațiu carpato-dunărean l-a

avut creștinismul. Oficial el a fost îngăduit după Edictul de la Milan - în anul 313 - în timpul împăratului Constantin cel Mare. Se presupune însă că, în Dacia, printre coloniștii aduși de Traian au fost și creștini. Creștinarea în masă a daco-romanilor a avut loc în secolul al IV-lea și începutul secolului al V-lea. Biserica creștină de limbă latină a înflorit în provinciile dunărene ale Imperiului roman până la așezarea slavilor, în secolul al VII-lea. Arhiepiscopatul latin, înființat de Justinian în Dacia Aureliana și subordonat Romei, a durat din anul 535 până la începutul secolului al VII-lea, când creștinii din aceste părți au trecut de arhiepiscopatul de Thesalonic și apoi, în anul 733, de patriarhatul de Constantinopol. Roma n-a renunțat însă la dreptul său de jurisdicție în aceste provincii: propagarea creștinismului a continuat în nordul Dunării, atât prin contactul neîntrerupt cu provincialii creștini din Imperiul Roman, cât și prin captivii romani aduși din Imperiu (Mărturii directe oferă Viața Sfântului Dimitrie din Thesalonic scrisă la începutul secolului al IX-lea). În a doua jumătate a secolului al IX-lea, în timpul imperiului lui Boris (852-888), Dacia Traiană a fost despărțită de biserica romană, românii primind în biserică și stat limba slavona. Dar, fiindcă la apariția slavilor, în secolul al VII-lea, româna era formată, ea nu a suferit modificări structurale. Impunerea limbii grecești și apoi a celei slavone ca limbi oficiale în administrație și biserică nu a însemnat ruptura românilor de cultura latină și integrarea lor în cultura bizantino-slavă. Evul mediu românesc ne confirmă, prin mărturii scrise, dezvoltarea tradiției culturii latine, permanența și viabilitatea ei: inscripții, documente de cancelarie, legende de pe monezi și sigillii, texte originale și traduceri, învățământ în limba latină etc.

II. Scrierea chirilică la români

1. Imperiul franc condus de Ludovic Germanicul dorea catolicizarea și supunerea politică a Moraviei Mari. Speriati, Rostislav, cneazul Moraviei la 862 cerea Bizanțului încheierea unei alianțe militare contra bulgarilor, - aliați ai francilor - și misionari, spre a-i creștina poporul.

Bizanțul a trimis, în acest scop, doi greci din Salonic, învățați și buni cunoscători ai limbii slave, *Chiril* și fratele său *Metodiu*. Misiunea cultural-religioasă a acestor doi frați era de a lărgi zona de influență politico-economică a Bizanțului și a încheia și alianța împotriva bulgarilor și a francilor.

(...)

Alfabetul chirilic propriu-zis a fost creat de unul din urmașii lui Chiril și se întemeiază în mare parte pe scrierea capitală greacă. Acest alfabet, compus din 43 semne, s-a răspândit foarte repede datorită faptului că era mult mai ușor de scris decât cel glagolitic, semăna mai mult cu scrierea greacă practică în Bizanț

SCURT ISTORIC AL CĂRȚII ROMÂNEȘTI

și, în plus, era sub autoritatea numelui lui Chiril, care după moarte a fost sanctificat.

2. Despre epoca și formele adoptării alfabetului chirilic în scrierea limbii române, au existat multe păreri contradictorii.

Dimitrie Cantemir, în *Descriptio Moldaviae*, scrisă în 1716 în limba latină, afirmă că s-a scris cu litere latine până la Conciliul de la Florența (1439). Domnitorul Alexandru cel Bun, sfătuit de mitropolitul său, ar fi poruncit arderea cărților și textelor scrise până atunci cu litere latine, introducând, în loc, alfabetul chirilic și limba slavă, pentru a împiedica răspândirea catolicismului în țară.

Mihail Kogălniceanu, un mare istoric și cărturar român, a susținut aceeași teză, la 1838, în revista *Alăuta Românească*.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, învățați ca Timotei Cipariu, episcopul Melchisedec, B. P. Hașdeu, Dimitrie Onciul și alții au afirmat că limba slavă a fost introdusă în țările române înainte de Conciliul de la Florența, respectiv în secolele X-XII, după creștinarea bulgarilor, aducând în acest sens argumente și izvoare de ordin filologic și istoric.

Emil Vărtosu, un cercetător de marcă al fenomenului, scrie că:

„Izvoarele documentare propriu-zise de limba română în veșmântul scrierii chirilice, cunoscute până acum nu trec dincolo de începutul secolului al XVI-lea și au, deci, o vechime relativă. Dar se constată, în schimb, că limba română s-a făcut adânc simțită și în răstimpul care preceda apariția celor mai vechi texte chirilice, începând din secolul al XIV-lea, de când există texte româno-slave, documente emise de cancelariile domnești din Țara Românească și Moldova”.

Deci limba slavonă utilizată mai întâi în biserică, apoi în cronici și documente are numeroase și permanente influențe ale limbii române.

Această influență, exercitată de limba română asupra limbii slave, a ușurat considerabil trecerea mai târziu la scrierea limbii române cu alfabet chirilic. Ne referim la faptul că limba română a revenit în actele particulare, scrisori, zapise, apoi în actele oficiale de cancelarie în secolul al XVI-lea. Însa limba slavonă a rămas ca limbă de cult.

Prin mijlocirea acestei limbi, dar și pe căi directe, cultura românească a cunoscut cultura bizantină, una din cele mai înaintate culturi din Europa evului mediu.

Pătrunderea limbii slavone în biserică românească și în cancelariile voievodale ca limbă oficială, a adus în țările române și alfabetul chirilic, menținut chiar și după folosirea limbii române ca limbă a culturii. Cartea româno-slavonă din secolele XIV-XV reprezintă în esență o cultură teologică, concretizată în evangheliere, apostole, octoihuri, minee, cazanii, psaltiri, ceasloave, liturghiere, scrise în atelierele de copişti create pe lângă mănăstiri.

Dar cărturarii români ai acestor secole nu sunt numai copişti și difuzori ai culturii popoarelor care aveau ca limbă cultă slavona ci și-au adus contribuții însem-

nate prin traduceri și creații originale (exemplele sunt numeroase).

În secolul al XVI-lea manuscrisele românești sunt scrise cu forme *semiunciale* ca și în paleografia latină - ele sunt denumite *scrieri de codice*. Pentru acte se utilizează scrierea cursivă, care în secolul al XVII-lea, deceniile 5 și 6 a suferit modificări - predominând cursiva minusculă dreaptă sau așa-zisa cursivă arhaizantă.

Scrierea cursivă modernă se va dezvolta ca scriere de cancelarie a secolului al XVIII-lea, având caracteristica unei scrieri libere, degajate, și semănând cu scrierea latină cursivă contemporană. Din acest tip de scriere se va naște în perioada 1830-1860 cursiva târzie de tranziție, o scriere mixtă, situată între scrierea chirilică și între scrierea cursivă cu alfabet latin, care a pătruns rapid și definitiv în România.

III. Istoria tiparului românesc

(...)

Măiestria execuției le așează alături de cele mai artistice tipărituri europene din secolul de răspândire a invenției lui Gutenberg.

Cartea manuscrisă va continua să circule datorită varietății tematice și accesibilității ei.

Din deceniul al cincilea al secolului al XVI-lea cartea în limba română se răspândește însă mai mult pe calea tiparului. La ea a contribuit diaconul Coresi. Centrele unde a funcționat tipografia lui au fost Târgoviște și Scheii Brașovului. În aproape 30 de ani de activitate, diaconul Coresi și ucenicii săi au imprimat 36 cărți.

În secolul al XVII-lea cartea românească se dezvoltă, impunând limba vorbită ca limbă cultă.

Ca și în secolele anterioare, a existat o permanentă legătură culturală între cele trei țări românești. Cărțile tipărite sau chiar manuscrise circulau dintr-o țară în alta. Tiparul în Transilvania s-a reintrodus cu ajutor și meșteri din Țara Românească, iar cărturarii treceau dintr-un principat în altul, punându-și activitatea culturală în slujba unității de limbă și neam.

Veacul al XVIII-lea, secol al gândirii luminate europene, a fost pentru țările române o perioadă de frământări social-politice, dar și de impunere a limbii române ca limbă a culturii și chiar a bisericii, cât și de extindere a învățământului academic.

Cartea manuscrisă cunoaște o răspândire largă. Manuscrisele copiate în limba română ating cifra de 4000 în acest secol (texte populare ca *Alexandria*, *Esopia*, romane cavaleresti, istorii contemporane etc.). Continuându-se tradiția din ultimele două secole, se dezvoltă în același timp noi centre tipografice cu o artă remarcabilă. Predominante sunt în continuare cărțile cu un conținut religios, deoarece tipografiile funcționau pe lângă mitropolii și mănăstiri, dar apar și manuale școlare, scrieri juridice etc.

Deși în acest secol limba cultă o reprezenta limba greacă, cărțile apar în majoritate în limba română. Centre importante sunt în Țara Românească: București, Râmnicu Vâlcea; în Moldova: Iași; în Transilvania: Blaj, Alba-Iulia.

Ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și secolul următor reprezintă o perioadă decisivă pentru cartea laică și eliminarea monopolului bisericii asupra tiparului. Trezirea conștiinței naționale, strădania pentru unitatea culturală națională sunt dominantele secolului al XIX-lea. În Transilvania mișcarea culturală a Școlii ardelenene pentru drepturile românilor sporește activitatea tipografică în limba română și latină.

Ca trăsături specifice culturii românești din această perioadă sunt apusul influenței culturii grecești și orientarea către cultura franceză ca purtătoare a gândirii luminate.

Sporirea numărului cărților tipărite este însoțită de schimbări de seamă în conținutul și orientarea activității tipografice: eforturi pentru traduceri ale scrierilor literare și studiilor universitare, adaptării manualelor străine, apoi cultivării creațiilor originale.

Literele latine înlocuiesc treptat pe cele chirilice la început în titlu apoi și în interiorul tipăriturii. Nicolae Bălcescu în *Magazin istoric pentru Dacia* urmărește ca și Heliade Rădulescu înlocuirea caracterelor chirilice cu cele latine, operație ce va fi desăvârșită în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1860). Dezvoltarea tiparului continuă, și, în 1901, în România existau 172 tipografii și litografii în 31 centre, iar în 1912 numărul atelierelor tipografice a crescut la 241 în 52 localități.

IV. Circulația cărților

Circulația cărților la români în cele patru provincii istorice: Transilvania, Muntenia, Moldova și Dobrogea, indiferent de locul imprimării lor, a fost foarte intensă, începând chiar cu primele tipărituri, și s-a făcut într-un număr mare de titluri și exemplare. Cercetând fenomenul, s-a ajuns la concluzia că tipografiile din București, apoi din Râmnic, Târgoviște, Iași, Buzău și altele au trimis cărți peste Carpați până în comunele și satele cele mai îndepărtate. Schimburile culturale au fost reciproce și s-au realizat prin tipografi, dascăli, copiiști, zugravi, vlădici, preoți, călugări, tineri studioși.

Aceste cărți au servit ca manuale didactice pentru învățarea scrisului și cititului, până la apariția *Bucoavelor* (Abecedare), au apărat credința ortodoxă și tradițiile strămoșilor împotriva reformelor noi de tip protestant, calvin și catolic și au creat o solidaritate de interese între toți românii.

Țările Românești au avut un rol prioritar în răspândirea și susținerea culturii și în țările din sudul Dunării, unde opresiunea otomană a fost mai dură. Frecvența de circulație a cărților pe teritoriul popoarelor vecine, Bulgaria, Rusia, Grecia (Muntele Athos) s-a menținut începând cu secolul al XVI-lea până în 1815 când bulgarii înființează propria lor tipografie.

Tendința principală, măriturită încă din secolul al XVI-lea de autori, traducători, editori și tipografi, era să scrie cărți pe înțelesul tuturor românilor: "scris-u-v-am aceste psaltiri ... pre limba rumânească, să vă fie de învățătură și grămăticilor..." (scria Coresi la 1570). Originea daco-latină a românilor stimula tendința lor de a crea unitate prin limbă: limba română a cărților tipărite trebuia să fie aceeași pentru toți cetățenii indiferent de statul în care locuiau.

Circulația cărților românești în cuprinsul țării și dincolo de hotarele ei se reflecta și în însemnările scrise de cei care le-au citit și le-au transmis mai departe.

Numărul mare al însemnărilor, conținutul lor variat, sinceritatea oamenilor simpli, dar de bună credință, care au compus aceste mesaje sunt caracteristici care vin în sprijinul cercetării și completării datelor științifice în mai multe domenii.

V. Datarea textelor

Cercetând manuscrisele, tipăriturile, însemnările manuscrise și actele de cancelarie s-a constatat că numerele chirilice utilizate pentru datare exprimau, mai frecvent, anii erei bizantine, respectiv "*de la Adam*", sau "*de la facerea lumii*" sau "*de la zidirea lumii*" (*ab origine mundi*), dar datarea se făcea și cu anii de la nașterea lui Hristos.

Convențional s-a stabilit că "*facerea lumii*" a început cu 5508 ani înainte de nașterea lui Hristos și că anul trebuia să înceapă la 1 septembrie, deci cu patru luni mai devreme decât data de 1 ianuarie stabilită pentru era creștină.

Așadar, majoritatea anilor fiind consemnați în datarea convenită pentru era bizantină, pentru a-i transpune în anii de la Hristos se procedează astfel:

- Dacă data menționată este cuprinsă între 1 ianuarie și 31 august se scad 5508 ani din cei calculați în era bizantină;

- Dacă data se încadrează între 1 septembrie și 31 decembrie, se scad 5509 ani.

În secolul al XVII-lea și al XVIII-lea anii erei bizantine se întâlnesc mai rar în acte, ei fiind înlocuiți cu anii "de la nașterea lui Hristos". În actele românești de cancelarie, redactate în limba latină, indiferent de secol, nu sunt consemnați decât anii erei noastre, însoțiți de formula "*anno domini*".

De altfel, mitropolitul Dosoftei, într-o însemnare din 1685, denumeste cele două modalități de datare astfel: "văleatul cel pravoslavnic" referindu-se la anii de la facerea lumii și "văleatul cel latinesc" reprezentând era noastră.

Se poate trage concluzia că, în Evul mediu, pe teritoriul țărilor române, cele două forme de datare au coexistat și datorită utilizării paralele a limbii latine și române cu scriere chirilică sau slavonă, ele reflectând de fapt tradiția de consemnare a anilor în aceste limbi.

De altfel, documentele mai atestă și alte forme de datare, denumite elemente cronologice secundare. Acestea sunt:

- o perioadă de 15 ani, de origine fiscală, începând cu anul 313 d.Hr. Numărul total al anilor se împarte la 15 (forma folosită în multe acte scrise în limba greacă, dar și în slavonă).

- sărbătoarea zilei: *crugul soarelui* (perioada cronologică de 28 ani); *crugul lunii* (perioada cronologică de 19 ani) *mâna anului* (determinarea zilei din săptămână); cheia Paștilor (perioada cronologică de 532 ani) etc.

Pentru toate aceste operații cronologice de verificare a datării și de transpunere din anii erei "*de la facerea lumii*" în anii "de la nașterea domnului", necesare paleografilor și cercetătorilor în evitarea greșelilor, s-au creat tabele cronologice cu rezultate verificate.

[MARIANA IOVA](#)

Cercetător doctorand

„Cartea îndeplinește nu numai minunea de a ne pune în contact cu semenii noștri depărtați în timp și spațiu; cartea îndeplinește fapta de mirare de a ne face să trăim în afară de minciună, nedreptate și prejudecăți. În aceste urne sacre, în care poezii și cugetătorii și-au închis inimile, găsim acea putere fără moarte care mișcă umanitatea înainte în progresul ei neconținut....“ Aceste fraze scrise de Mihail Sadoveanu elogiază cartea, definind exemplar rolul ei în viața spirituală a omenirii, funcția ei socială superioară, menirea ei morală și culturală.

La rândul său, marele cărturar Nicolae Iorga scria: „O, sfintele mele cărți (...) pe care soarta prielnică mi le-a scos înainte, cât vă datoresc că sunt un om adevărat, ca oamenii din țările unde nu s-a întrerupt niciodată cultura“. Nici pe teritoriul României cultura nu s-a întrerupt, iar civilizația scrisului numără peste 2000 de ani, de la tăblițele de lut de la Tărtăria până la tipografia informatizată de azi.

Încă din epoca primelor alfabete, pe teritoriul țării noastre ajungeau ecourile marilor culturi care au înflorit în spațiul sud-european. Scrierea dacică

astfel încât continuitatea tiparului românesc nu s-a întrerupt.

Domnitorul Matei Basarab, în timpul căruia tiparul românesc a cunoscut o epocă de înflorire, scria în predoslovie **Psaltirii Slavone** de la 1638: „Vă rog dar pe voi conlocuitorii țării noastre și mai ales pe voi frați ce veți fi după noi și cu voia lui Dumnezeu veți stăpâni această țară, să păstrați cu îngrijire acest dar, vreau să zic această tipografie, păzind-o cu îngrijire ca un dar prea cinstit, păstrând-o în stăpânirea noastră sigură și nevătămată în veci, căci este o comoară mai scumpă decât toate comorile pământeste, căci aurul și argintul și pietrele sunt comori scumpe ce înfrumusețază vremelnice trupurile, iar comoara aceasta înfrumusețază sufletele omenești“.

În spațiul românesc tiparul a cunoscut forme variate și complexe, tipărindu-se deopotrivă cărți în limba română, în greaca veche și în neogreacă, în limbile slavonă, latină, germană, maghiară, ebraică și chiar arabă. Tiparul românesc a înlesnit integrarea culturii noastre în marile curente reformatoare ale continentului, începând cu primele cărți tipărite în

LAUDĂ CĂRȚII

a dispărut la un moment dat, dar alte scrieri au purtat mesajele oamenilor de pe aceste meleaguri.

S-a scris grecește, s-a scris în limba latină, s-a scris în slavonă, până când limba română s-a format și s-a desăvârșit, găsindu-și forma cea mai potrivită de scriere.

Cultura românească, receptivă față de progres, a adoptat tiparul mult înaintea altor culturi vecine europene. O dovadă în acest sens este faptul că la numai 50 de ani de la apariția tiparului – inventat de Gutenberg la jumătatea secolului al XV-lea – pe teritoriul țării noastre se tipărea deja prima carte.

Introducerea tiparului în spațiul românesc nu a înlăturat cartea manuscrisă, adesea ilustrată cu miniaturi de o mare valoare artistică, arta miniaturii prelungindu-și la noi existența până în epoca modernă. Apariția tiparului este legată de principalele centre de cultură și dacă un centru își pierdea, din diferite motive, îndeosebi politice, efervescența activității de tipărire și difuzare a cărții, un alt centru cultural îi prelua activitatea, înflorește o nouă tipografie, prin munca și pasiunea altor meșteri,

limba română de Filip Moldoveanul și Coresi. Prin cartea tipărită avea să se desăvârșească limba literară, ajungând la culmi ale expresiei filosofice și artistice.

Nu numai ideile reformatoare au fost difuzate la noi prin intermediul tiparului. Cartea a fost în permanență nobilul vehicul al tuturor ideilor generoase, al progresului, dar a fost în același timp o flacără și o armă pentru afirmarea conștiinței naționale, pentru afirmarea unității și latinității noastre. Circulația neîntreruptă, în pofida dificultăților, a cărții românești vechi și de mai târziu, pe tot teritoriul românesc, a ținut vie conștiința națională. Granițele vremelnice și arbitrare ce separau pe români nu au putut stăvili circulația ideilor purtate de cărțile românești. Unitatea spirituală a poporului nostru, specificul ei s-au păstrat datorită cărții și circulației ei neîntrerupte.

Ca să se cunoască mai bine civilizația cărții la români, am alcătuit aceste pagini, care înfățișează multiple aspecte ale cărții românești, de la origini până în prezent.

Prof. dr. doc. DAN SIMONESCU

Redactor-șef: **Alexe RĂU**

Au colaborat: **Valentina GĂLUȘCĂ**

Oxana PLUGARU

22-14-75; 24-04-43; 23-80-04

e-mail: gazetabib@yahoo.com